
І. С. ПІЛЯЄВ

Міжрегіональна Академія управління персоналом, м. Київ

ЛИТОВСЬКА СПАДЩИНА ЯК ЧИННИК ЄВРОПЕЙСЬКОГО ВИБОРУ УКРАЇНИ

Наукові праці МАУП, 2016, вип. 51(4), с. 5–15

Розглянуто роль литовської спадщини в історичній генезі української державності та її вплив на сучасний Європейський вибір України. На конкретних прикладах верифіковано, що спільність або схожість культурної традиції, тягlosti певних меморіально-музейних форм аж ніяк не визначає єдності поведінки та устремлень акторів історичного та політичного процесів.

На сьогодні лише дві макроцивілізаційні системи світу – Західна (базується переважно на романо-германській спадщині) і Північно-Східноазійська (сформована під потужним цивілізаційним впливом Китаю та конфуціанських цінностей) – входять до світ-системного ядра держав, що демонструють найбільшу конкурентоспроможність, науково-технічний прогрес та економічну динаміку. Між цими системами знаходиться стагнуючий пострадянсько-євразійський простір, занурений у системну ціннісну та соціально-економічну кризу, що з часів Великого переселення народів і, тим більше, Монголо-татарської навали (Орди) виступав зоною історичного суперництва між Сходом та Заходом (поява тюркського елемента на Східноєвропейській рівнині багатьма дослідниками датується IV ст. [1], а Л. М. Гумільовим – навіть II ст. н. е. [2, 97–98]). Зокрема, така дихотомія класичної Європи (тобто Європи історичного простору імперії Каролінгів) і класичної Азії, як екстраполяції великого Китаю, є універсальною властивістю Східноєвропейського простору [3], що виявляє, в контексті триваючих суспільних трансформацій, цілком очевидну нелінійну історичну динаміку.

Ідеї нелінійності та множинної самоподібності історичного процесу сходять до індоєвропейської міфологеми “кола-часу”, зустрічаються у піфагорійців, Геракліта, античних стоїків, у вченні грецького ранньохристиянського теолога та філософа Оригена (улюбленого письменника Григорія Сковороди), в епоху Ренесансу (коли закономірно підвищився інтерес до циклічної концепції часу), у звістці про “Вічне Повернення” (“Центр всюди. Крива – шлях вічності” [4, 98]) – основоположній думці всієї філософії Ф. Ніцше, в ноосферному світогляді В. І. Вернадського і П. Тейяра де Шардена, теорії

дисипативних структур та флуктуацій всесвітньо відомого бельгійського фізика-синергетика І. Р. Пригожина. Видатний американо-іспанський філософ першої половини ХХ ст. Дж. Сантаяна вважав, що формовані розумом духовно-ціннісні парадигми, як і засоби гармонізації суспільних відносин, що ним обираються, в основі своїй детерміновані вимогами життєвих імпульсів окремого індивіда та суспільства в цілому: “природа тягне за собою свій ідеал, і прогресивна організація ірраціональних імпульсів творить раціональну думку” [5, 291].

На Заході на рубежі ХХ–ХХІ ст. найбільш визначними й послідовними прихильниками нелінійності/полілінійності світового розвитку виступили І. Валлерстайн, С. Гантінгтон, А. Гундер Франк, Д. Харві, В. Шляпентох, у Росії — Л. С. Васильєв, А. В. Коротаєв, М. М. Крадін, Ю. І. Семенов, А. І. Фурсов, в Ізраїлі — А. Гат, в Україні — С. Б. Кримський і Ю. В. Павленко. Російський філософ О. В. Плебанек дала цілісне обґрунтування цивілізаційної матриці, як “основи, на якій вибудовується унікальне соціокультурне ціле” [6, 106]. Матриця в цьому сенсі ставить межі модернізаційним процесам, взаємодії та інтеграції з іншими цивілізаціями.

Важливу роль для розуміння природи суспільного ладу нових незалежних держав Європи, що виникли після розпаду СРСР, відіграють праці сучасних дослідників цивілізаційно-аксіологічної дихотомії “Схід–Захід” (О. С. Ахієзер, С. Н. Гавров, С. І. Каспе, Е. С. Кульпін (всі — Росія), Ч. Дж. Гальперін, Е. Глісон, Д. Островський, О. Л. Янов (всі — США), А. Г. Бульвінський, М. І. Михальченко, О. О. Рафальський (Україна) та ін.

Автором було висунуто та обґрунтовано гіпотезу про фрактальну природу трансформаційних процесів на пострадянському просторі, яка виходить із самоподібності процесів, зокрема конфліктів, що розгортаються на континентальному, міжнародно-регіональному, національному, внутрішньо-національно-регіональному та локальному рівнях, їх обумовленості певною ієрархічно організованою історичною парадигмою, що торує розвиток зазначеного геополітичного простору, істотною мірою впливаючи на його конфігурацію та динаміку [7].

Крайнє загострення україно-російських відносин внаслідок російської силової анексії Криму та гібридного збройного конфлікту на Донбасі оголило глибинні ціннісні розколи на Євразійському просторі, пов’язані з суперечливими, в певному сенсі дихотомічними історичними коренями та цивілізаційно-культурними домінантами його розвитку в інституційному, соціально-економічному і геополітичному вимірах.

Поточну українську кризу здебільшого аналізують з точки зору “реальної політики” (Realpolitik), як елемент “гри з нульовою сумою”, що її Росія і Китай грають проти Заходу за геополітичне домінування в Євразії. Втім, як відзначає американський політолог Н. Петро, “більшість пропозицій щодо припинення поточної кризи виявила свою обмежену цінність, оскільки вони, як правило, випускають з уваги історико-культурне коріння цього конфлікту” [8, 32]. Конструктивнішим виглядає аналіз української кризи та шляхів її врегулювання з точки зору цивілізаційного суперництва-діалогу Схід–Захід

(що ґрунтується, зокрема, на раціональних європейських та конфуціанських цінностях).

Розкриємо міждисциплінарний аналіз європейської і вужче литовсько-руської, історико-цивілізаційної генетики української державності, що обумовлює Європейський вибір України, в контексті триваючого гібридного збройного конфлікту на Донбасі та Української кризи в цілому.

Як відомо, монгольська навала на Русь у середині XIII ст., що живилася не лише найсучаснішими озброєннями, а й технологіями управління великими зовнішніми просторами, країнами та народами, запозиченими з підкореного монголами Китаю, призвела до поділу Русі між Ордою і Європою. Титул короля Руського королівства, наданий в 1253 р. Папою Римським Данилу Галицькому, носили його нащадки аж до кінця XIV ст. Далі титули “Король Русі”, “Володар і спадкоємець Русі” перейшли до королів Польщі.

Великий масив західно- та південноруських земель включно з Києвом у результаті переможної битви з ординцями на Синіх Водах (1362 р.) став територіальною та політичною складовою Литовського князівства [9], яке з 1398 р., за правління Вітовта, взяло офіційну назву “Велике князівство Литовське, Руське і Жемайтійське”, а його правителі набули титулу Великого князя Литовського, Руського та Жемайтійського.

Протягом XIV–XVI ст. Велике князівство Литовське (повна офіційна назва – Велике князівство Литовське, Руське і Жемайтійське) виступало фактично рівновеликим суперником Великого князівства Московського в боротьбі за володарювання на руських землях. Більше того, на теренах Литовсько-Руської держави під час громадянської війни між прихильниками Сигізмунда I Кейстуовича і Свидригайла Ольгердовича у 1432–1435 рр. навіть існувало окреме Велике князівство Руське, очолюване останнім (Свидригайло у своєму державницькому проекті спирався переважно на православну руську шляхту). До складу Великого князівства Руського, крім низки сучасних білоруських земель, входили Київська, Сіверська землі, Волинь і Східне Поділля (Брацлавщина). Останньою спробою відновити незалежність Західної Русі було повстання Михайла Львовича Глинського 1508 р., яке охопило значні території й переслідувало мету відновлення Великого князівства Руського з центром у Києві. Але повстання зазнало невдачі.

Королі утвореної в 1569 р. Речі Посполитої носили титул “Великий князь Руський”, а Іван Виговський у 1658–1659 рр. навіть намагався здійснити проєкт відновлення Великого князівства Руського як частини Речі Посполитої Трьох Народів. Таким чином, назва Велике князівство Руське і титул “Великий князь Руський” у XVII і навіть XVIII ст. стосувалися земель сучасної України і Білорусі й не мали відношення до Московської держави, що виникла з протекторату Орди й далі офіційно йменувалася Великим князівством Московським, а з 1547 р. – Російським царством.

Характерно, що в державному девізі Речі Посполитої XVIII ст. “За Віру, Закон і Короля” (*Pro Fide, Lege et Rege*) [10, 123] монарх, який обирався (хоча й довічно) сеймом, стояв після закону, тоді як у традиційному девізі Росій-

ської імперії “За Віру, Царя і Отечество” цар-самодержець стояв попереду самої вітчизни, а згадка про закон була відсутня взагалі.

Варто зауважити, що створена наприкінці 1850-х років на історико-філологічному факультеті Київського університету таємна організація “Трояка Спілка” під керівництвом Володимира Антоновича і Леона Гловацького, брата польського письменника Болеслава Пруса, виступала за звільнення селян із землею і відновлення державності Речі Посполитої у кордонах 1772 р. Згодом таємна організація переросла в цілий політичний рух, який виступив за незалежність Київської Русі від Російської імперії, а одна з течій цього руху на чолі з Ізидором Коперницьким і Мар’яном Дубецьким стала ідейною та організаційною основою Січневого повстання на історичних теренах Речі Посполитої у 1863–1864 рр. (зокрема, Мар’ян Дубецький був секретарем від Русі в Національному Уряді повстанців). Цікаво, що учасники Січневого повстання розробили модифіковану версію герба Речі Посполитої як оновленої федерації трьох народів: додана третя частина герба містила символ Київської Русі — образ Архангела Михаїла. Втім цей символ об’єднання ніколи не був офіційно реалізований через придушення повстання російським імперським військом.

Отже, території Київської Русі після її розпаду упродовж століть акумулювалися навколо гостро конфліктуючих центрів: умовно європейського (Галицько-Волинська Русь, Велике князівство Литовське, Польща, Річ Посполита, Австрія, Австро-Угорщина, знову Польща) та євразійського (Володимиро-Суздальська Русь, Велике князівство Московське, Російське царство, Російська імперія). Лише нетривалий історичний період — менш ніж півстоліття після Другої світової війни — ці центри знаходилися у форматі єдиної держави — СРСР, фрактальна дихотомія в якому простежувалася з макрорівня (цивілізаційний контраст між західними республіками Європейської частини і східними республіками Центральної Азії, а всередині РРФСР — між “Інгерманландією” (Санкт-Петербург, Ленінградська, Новгородська, Псковська, Архангельська області, Карелія) та євразійськими регіонами Поволжя, Північного Кавказу, Уралу, Сибіру, Даурії) до субрегіонального і навіть локального рівня (наприклад, етнокультурний та аксіологічний контраст між слобожанськими районами Донеччини й Луганщини та їх мобілізаційно індустріалізованими районами, що наразі виступили базою організацій “ДНР” і “ЛНР”). Таким чином, протягом понад сім століть після монгольської навали спостерігаємо не лише цивілізаційно-культурну й геополітичну альтернативність, біполярність, а й чітку фрактальність історичного та етнокультурного розвитку простору колишньої давньоруської держави: Русь Західна — Русь Східна, український етногенез на західноруських землях держав Центральної Європи — український етногенез на теренах Російської імперії, радянський Захід — радянський Схід, Україна — Росія, Правобережна Україна — Лівобережна Україна, слобожанський Донбас — мобілізаційно індустріалізований Донбас).

Збройний конфлікт на Донбасі, як показує його розвиток протягом 2014–2017 рр., на відміну від заморожених конфліктів на Південному Кавказі і

Придністров'ї або посткомуністичних воєн на теренах колишньої Югославії, має не стільки етнічний, скільки ідеологічний і, глибше, аксіологічний, ціннісно-цивілізаційний характер, що проявляється у відсутності наскрізних етнічних розколів у політичній лояльності цивільного населення в зоні конфлікту, так само як і в переважно економічно мотивованій географії потоків біженців та переміщених осіб із Донбасу. Навіть якщо близько 3/4 довоєнного населення Донбасу було російськомовним [11], чисельність біженців та внутрішньо переміщених осіб з регіону в результаті збройного конфлікту відповідно на територію Росії (1,1 млн осіб) і на територію, контрольовану українською владою (0,8–1,0 млн осіб), є приблизно збалансованою [12, 7], і автор не зустрів даних, що свідчили б про етнічну однорідність або, принаймні, про чіткі тренди етнічної вмотивованості таких потоків.

Варто відзначити, що лінія зіткнення ворогуючих сторін на Донбасі, що згадується Мінським меморандумом від 19 вересня 2014 р. у контексті взаємного відводу важких озброєнь, має історичні паралелі з лінією розмежування територій Слобідської України, Кальміуської паланки Війська Запорозького періоду Нової Січі, з одного боку, і Війська Донського — з другого, що склалася на середину XVIII ст., зокрема після указу російського уряду від 30 квітня 1746 р. При цьому історично початок приборканню донців і реорганізації їх самостійних вольностей на керовані Кремлем свободи та привілеї (порівняно з іншими “царевими слугами”) поклала грамота царя Івана IV Грозного від 3 січня 1570 р., яка пов'язала Донщину з Московською державою на противагу відносинам козаків із польським королем. Таким чином, спостерігаємо, як фрактальна дихотомія цінностей та геополітичних орієнтацій на широкому степовому просторі проживання козацтва між Дністром і Доном з плином історичного часу набуває інституційного формату у вигляді української та донської козацьких автономій, які у взаємних відносинах уособлюють на цьому рівні, тісно перетинаючись у мові, звичаях та культурі, відповідно крайню східну межу аксіологічно-поведінкової Європи і крайню західну межу аксіологічно-поведінкової Євразії (або, за Л. М. Гумільовим, відповідних суперетносів [13]). Тут очевидні історичні паралелі із згаданим фрактально-дихотомічним поділом Русі між Ордою і Європою, що втілюється в появі та подальшому загостренні титулярно-світської (король (великий князь) Русі — великий князь (цар) Русі) та конфесійної дихотомії (остання, наприклад, у 1461–1589 рр. персоніфікувалася як “Митрополіт Київський і всієї Русі — Митрополіт Московський і всієї Русі”). Проте ціннісно-поведінкова дихотомія самоподібно й багатократно виявляється далі на нижчих рівнях, наприклад, в уподобаннях та орієнтаціях козацтва Війська Запорозького відповідно Лівого та Правого берегів Дніпра або, в межах території Війська Донського, — між ареалами проживання (і системами цінностей) донських козаків та інших корінних мешканців — калмиків.

Діючи за логікою дихотомії “Європа — ординсько-китайський Схід”, Іван III, підкоривши Новгород, повністю знищив або виселив звідти проєвропейську за ментальністю та віддану традиціям вічових вільностей новго-

родську знать і виселив з Новгороду німецьких купців, у результаті чого новгородська торгівля із Заходом практично припинилася.

Ментально-ціннісна генетика Московської великодержавності від Орди не змінилася і з виходом на авансцену європейської політики Російської імперії, що запозичила у Європи безліч символів та культурних артефактів. Влучно відзначає відомий російський філософ та історик Е. С. Кульпін: “Хоча у сфері технічної, а потім і всієї культури Петро I “двинув” Росію в Європу, але в ментальності поставив заслони на цьому шляху” [14, 74–75].

Характерно, що татарську, поряд із російською, генетику російської державності визнають і видатні діячі російського православ'я, яке, як відомо, користувалося численними податковими та іншими преференціями від влади і за часів Орди, і в царській Росії і користується нині в Російській Федерації. Як вважає, наприклад, впливовий повпред РПЦ директор Фонду підтримки християнських церков “Міжнародний фонд “Християнська солідарність” Дмитро Пахомов: “У Росії фактично два народи є державотворчими — це рускіє і татари” [15]. При цьому між ними історично спостерігається високий ступінь етнокультурного та етноконфесійного взаємопроникнення. На думку члена президії Регіональної татарської національно-культурної автономії м. Москви Дінари Бухарової: “Хрещені татари — це частина великого татарського етносу, яка сповідує православне християнство і є також тюркомовною органічною частиною великої рускої (російської) нації. За деякими оцінками їх чисельність сягає до 30 % від загальної чисельності татар” [16].

За великим рахунком Росія разом із групою держав Центральної Азії виступає сьогодні тим, що тривалий історичний період світового лідерства Китаю та китайської цивілізації розглядався як “варварська” периферія Піднебесної, що втілювалася в механізмі напіввасальних відносин між Китаєм та його фактично “молодшими партнерами” (а не братами, оскільки “молодшими братами” типу Кореї, Японії, В'єтнаму, Бірми в традиційній сіноцентричній моделі світу можуть бути лише країни і народи, що ввібрали китайську, зокрема конфуціанську, культуру, релігійні та ментальні традиції!) в рамках Шанхайської організації співтовариства.

Ще за часів Перебудови Лев Гумільов зауважував, що збройний конфлікт на Донбасі яскраво висвітлив спільність або схожість культурної традиції, спадковості, тяглості певних меморіально-музейних форм, що аж ніяк не визначає єдності поведінки живих людей, яка підтримується їх пасіонарністю. Так само як стереотипи поведінки руськокультурних людей у Київській Русі (та в її етнічному уламку — Новгородській республіці) і в Московській державі відрізнялися дуже суттєво (хоча культурна традиція, що базувалася на православ'ї та церковнослов'янській мові, здебільшого була запозичена Москвою у Давньої Русі) [13, 377], так і стереотипи поведінки населення переважно російськомовного Києва кардинально відрізняються, вочевидь, від стереотипів поведінки населення індустріальних районів Донбасу. Якщо Київ апелює переважно до європейських цінностей (інша річ — як це здійснюється на практиці), то значна частина населення Донбасу — до цінностей ординсько-євразійських (що виступають і в перетвореній формі радянських).

Висновок Л. М. Гумільова про те, що спільне культурне надбання можуть мати зовсім різні етноси (суперетноси) з різними, навіть діаметрально протилежними, системами цінностей та моделями поведінки, є важливим і для усвідомлення принципової різниці між моделями поведінки Російської імперії, сталінського СРСР і путінської Російської Федерації, в освітній та культурний фундамент яких було покладено давньоруську і класичну російську літературу (з відповідними архетипами). Між тим, якщо Російська імперія в обличчі її політичної еліти з часів Петра I вважала себе членом європейського концерту, граючи провідну роль і в створеному Віденському “Священному союзі” європейських монархів, і в Антанті, то сталінський СРСР і путінська Росія розглядають Європу як ворожого “Іншого” (символічно, що слова їхніх гімнів написала одна й та сама людина — С. В. Міхалков, а спільна музика О. В. Александрова є інструментальною варіацією “Гімну партії більшовиків” 1939 р.). Причому таке ставлення збігається і з думкою переважної більшості західних лідерів.

Втім, як засвідчила пострадянська історія, Л. М. Гумільов помилявся, коли вважав, що киево-руський етнос остаточно зникає з розгромом та підкоренням Новгороду — останнього етнічного уламку Київської Русі Московією близько 1480 р. [13, 378–379], у період, що практично співпав з об’єднанням Великої Росії, остаточною ліквідацією монголо-татарського іґа та початком формування російського суперетносу. Адже киево-руський етнос продовжив своє існування спочатку у Великому князівстві Литовському (як його називали кияни — Литовській Русі), а далі в східно-християнській традиції Речі Посполитої, Австрії та Австро-Угорщини через етногенез українського народу та української нації, як наступників переважно європейських цінностей Київської Русі.

Палким прихильником історичної та цивілізаційно-культурної ідентичності України як спадкоємниці та наступниці Київської, Галицько-Волинської Русі, Русі часів Королівства Польського, Речі Посполитої та Гетьманщини був засновник і лідер Організації українських націоналістів (ОУН) Євген Коновалець (в еміграції одержав литовське громадянство), вбитий чекістським агентом у 1938 р. [17, 708].

Цей фрактальний дуалізм (дихотомія) цінностей, онтологічних, моральних, політичних, геополітичних орієнтацій буде наростати, причому як між Україною та Росією, так і всередині Росії. Завдання влади і громадянського суспільства в Україні — недопущення подальшої фракталізації зазначеної дихотомії всередині країни, згуртування суспільства та української політичної нації навколо європейських цінностей.

Таким чином, у культурно-історичному контексті глибинною суттю війни на Донбасі є боротьба за Руську спадщину: чи буде вона монополізована Московською, Євразійською Руссю, чи історично Західна (Галицько-Волинська, Карпатська та Литовська) Русь — нині Україна і Білорусь, — що тяжіє до традицій та цінностей Центральної Європи і яка в геополітичному плані зникла в період 1945–1991 рр., будучи поглинутою Радянським Союзом, але в 1991 р. постала вже в суверенно-державницькому форматі, устоїть перед

системними викликами сучасності і виступить у тривалій історичній перспективі цивілізаційно-культурною та аксіологічною альтернативою євразійській квазіімперії.

В історії можна навести чимало подібних “аксіологічних” війн за домінування над певним етнокультурним простором: за “Грецьку спадщину” між давніми Афінами і Спартою; за “Руську спадщину” між Москвою і Великим Новгородом (XIV–XV ст.) та між Москвою і Литвою (XIV–XVI ст.); за “Римську спадщину” між хрестоносцями Папи і Візантією; за “Французьку спадщину” між Вандеєю і революційним Парижем (1793–1796 рр.); за “Германську спадщину” між німецькими католиками і протестантами (Тридцятирічна війна) та між Австрією і Прусією (1866 р.); за “Швейцарську спадщину” між протестантськими та католицькими кантонами (середина XIX ст.) тощо. Причому тривалість та результати цих війн дуже різнилися.

Врахування зазначеної історичної парадигми в практичних діях української влади та дипломатії сприятиме як врегулюванню збройного конфлікту та відновленню мирного життя на Донбасі, так і профілактиці конфліктогенних загроз в інших регіонах України.

Тож доцільно розглядати справжню імплементацію Європейського вибору України на шляху, який поєднує Свободу та, відповідно, європейські соціально-ліберальні цінності зі стрижневою культурною традицією Русі-України, що пронизує, як вісь, увесь масив нашої національної і навіть протонаціональної історії. Лише на цьому шляху може бути забезпечено сталий демократичний розвиток і соціально-економічне піднесення України.

Отже, для запобігання та профілактики громадянських конфліктів у різних регіонах України, водночас усвідомлюючи визначальний фактор зовнішньої агресії в подіях у Криму та на Донбасі, вбачається за доцільне побудова, на основі історичних, соціологічних, політологічних даних, регіональних та локальних моделей зазначеної фрактальної дихотомії європейських та ординсько-євразійських цінностей, конкретних параметрів та пропорцій їх реалізації та віртуалізації, визначення напрямів та сили планованих інформаційно-політичних та соціально-психологічних впливів у різних регіонах, містах та районах України з метою актуалізації та посилення перших (європейських) і нейтралізації других (ординсько-євразійських).

Загальноукраїнський діалог і консенсус передбачає й залучення таких уже добре забутих, але надихаючих на об’єднання та громадянську злагоду фактів вітчизняної історії, як, наприклад, укладення в серпні 1920 р. військово-політичної угоди між УНР під проводом Симона Петлюри і Кримським урядом Петра Врангеля за участю Юзефа Пілсудського та під егідою Антанти про визнання повноважень майбутніх демократично обраних Всеукраїнських установчих зборів й оперативне включення (реалізоване в жовтні того ж року) 3-ї Руської армії генерала Бориса Пермикіна, що базувалася в Польщі, до оперативного угруповання армії УНР з метою спільного наступу проти більшовиків на Правобережній Україні [18, 317].

Історія переконливо свідчить, що загальнонаціональний, загальногромадянський консенсус в Україні можливий, і тільки він здатний забезпечити

справжню модернізацію України як держави, суспільства, національної економіки, реалізацію Європейського вибору та інтеграцію до сім'ї цивілізованих країн і народів. Платформа національної та громадянської злагоди передбачає визнання спільної для всіх регіонів і субетносів спадщини європейської Русі-України, притаманних їй історико-культурних цінностей і традицій, зокрема спільного коріння книжної мови та культури, релігії, фольклору, нарешті, потужного пласта спільної аксіологічно орієнтованої на Європу історії.

Саме консолідація української громадянської нації навколо європейських традицій і цінностей Київської, Галицько-Волинської, Литовської, Карпатської Русі, Речі Посполитої та Гетьманщини спроможна об'єднати на основі пасіонарної національної ідеї всі регіони та верстви населення, основні політичні сили, представників громадянського суспільства та віруючих усіх традиційних конфесій України.

Джерела

---

1. *Генинг В. Ф.* Ранние болгары на Волге (Больше-Тарханский могильник) / В. Ф. Генинг, А. Х. Халиков. — Москва: Наука, 1964. — 201 с.
2. *Гумилев Л. Н.* Тысячелетие вокруг Каспия / Л. Н. Гумилев. — Баку: Азернешр, 1991. — 307 с.
3. *Павленко Ю. В.* Глава II. Этапы, пути и исторические типы реализации цивилизационного процесса / Ю. Н. Пахомов, С. Б. Крымский, Ю. И. Павленко и др.; под ред. Ю. Н. Пахомова // Цивилизационные модели современности и их исторические корни. — Киев: Наук. думка, 2002. — С. 64–97.
4. *Ницше Ф. В.* Так говорил Заратустра / Ф. В. Ницше; пер. Ю. М. Антоновского; под ред. К. А. Свасьяна. — Москва: Рипол Классик, 2002. — 608 с.
5. *Santayana G.* The Life of Reason / G. Santayana. — N. J., 1922. — Vol. 1–5. — Vol. 1. — 316 p.
6. *Плебанек О. В.* Цивилизационная матрица как категория геополитики / О. В. Плебанек // Вестн. РХГА. — 2011. — № 1. — С. 106–113.
7. *Піляев І. С.* Фрактальна парадигма трансформаційних процесів на пострадянському просторі: історичний діагноз збройного конфлікту на Донбасі / І. С. Піляев // Виклики європейській архітектурі безпеки: укр. контекст: зб. тез доповідей (9 жовтня 2014 р., м. Київ) / за заг. ред. М. А. Кулініча, Н. О. Татаренко, В. Г. Циватого. — Київ: ДАУ при МЗС України, 2014. — С. 83–85.
8. *Petro N. N.* Understanding the Other Ukraine: Identity and Allegiance in Russophone Ukraine // In Pikulicka-Wilczewska, A. & Sakwa, R. (Eds.). Ukraine and Russia: People, Politics, Propaganda and Perspectives. — Bristol, UK: E-international Relations Publishing, 2015. — P. 19–35.
9. *Šabuldo F.* 1362 m. Mėlynųjū vandenu m-šio šiuolaikinė mokslinė interpretacija / Feliks Šabuldo [Шабульдо Ф. М. Синеводська битва 1362 р. у сучасній науковій інтерпретації] [литовською та українською мовами]. — Vilnius: Lietuvos istorijos institutas; Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerija; Ministro Pirmininko tarnyba, 2012. — 110 p.
10. *Lileyko J.* A companion guide to the Royal Castle in Warsaw / J. Lileyko. — Warsaw: Interpress, 1980. — 249 p.
11. *Мовний склад населення України [Електронний ресурс] / Всеукр. перепис населення 2001 // Держ. комітет статистики України. — Режим доступу: <http://2001.ukrcensus.gov.ua/results/general/language/>*

12. *Доповідь* про становище в галузі прав людини в Україні. 16 листопада 2015 – 15 лютого 2016. – Женева: Упр. Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй з прав людини. – 57 с.
13. *Гумилев Л. Н.* От Руси к России / Л. Н. Гумилев. – Москва: АСТ МОСКВА, 2007. – 396 с.
14. *Кульпин Э. С.* Становление системы основных ценностей Российской цивилизации / Э. С. Кульпин // История и современность. – 2008. – № 1. – С. 49–75.
15. *Перезагрузка*: Турция пошла навстречу Русской православной церкви [Электронный ресурс] // ИА REGNUM. – 03.08.2016. – Режим доступа: <https://regnum.ru/news/polit/2162731.html>
16. *Бухарова Динара*: “Сегодня до 30 % татар исповедуют Православие” [Электронный ресурс] // Аналитический портал “Православный взгляд”. – 10.11.2015. – Режим доступа: <http://orthoview.ru/buxarova-dinara-segodnya-do-30-tatar-isproveduyut-pravoslavie/>
17. *Бачина-Бачинський Є.* Запис від 10.11.1930 / Щоденник із Женеви / Є. Бачина-Бачинський / Розділ “Є. Коновалець у Женеві” // Євген Коновалець та його доба. – Мюнхен: Видання Фундації ім. Євгена Коновальця, 1974. – 1019 с.
18. *Українсько-московська війна 1920 року в документах.* – Ч. 1: Оперативні документи Штабу Армії УНР (під ред. В. Сальського). – Варшава: [б. в.], 1933. – 404 с.

Детерміновано напрями та інструменти недопущення подальшої фракталізації дихотомії онтологічних, моральних, політичних, геополітичних орієнтацій всередині України. Реалізація Європейського вибору України вбачається на шляху поєднання соціально-ліберальних цінностей зі стрижневою культурною традицією європейської Русі-України, що пронизує суцільний масив національної історії й здатна забезпечити справжній загальнонаціональний консенсус.

The armed conflict in Donbass, as shown from its development during 2014–2017, compared to the frozen conflicts in the South Caucasus and Transnistria or post-communist wars in former Yugoslavia, is less ethnic and ideological by character, and is deeper axiological, value – civilizational character. In a certain sense, it is related to contradictory dichotomic historical roots and cultural-civilizational dominants of the development of Eastern European space in institutional, socio-economic and geopolitical dimensions. In this context, the article considers examples of “axiological” wars for the domination in the certain ethno-cultural space, the role of Lithuanian heritage in the historical genesis of the Ukrainian state and its impact on modern European choice of Ukraine. Particularly, during the XIV–XVI centuries, the Grand Duchy of Lithuania acted virtually as an equal rival of the Grand Duchy of Moscow in the struggle for domination in the former Kyiv Rus lands. It is verified in specific examples, that commonality or similarity of cultural traditions and continuity of certain memorial and museum forms does not define the unity of behavior and aspirations of actors of the historical and political processes. The article determines directions and tools of preventing further fraction of dichotomy of ontological, moral,

political, geopolitical orientations inside Ukraine. Implementation of Ukraine's European choice is seen by the author through a combination of social and liberal values with core cultural tradition of European Rus-Ukraine that permeates the entire array of national history, including common roots of bookish language and culture, religion, folklore, powerful layer of joint history axiologically focused on Europe, able to provide a real national consensus.

Детерминированы направления и инструменты недопущения дальнейшей фрактализации дихотомии онтологических, моральных, политических, геополитических ориентаций внутри Украины. Реализация европейского выбора Украины усматривается на пути сочетания социально-либеральных ценностей со стержневой культурной традицией европейской Руси-Украины, пронизывающей сплошной массив национальной истории и способной обеспечить настоящий общенациональный консенсус.

Надійшла 27 грудня 2016 р.